

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Formanden skriver	2
Slægt skal følge slægters gang	3
Barndommens jul	4-5
Højgaard på Falster	6-7
Ny medarbejder ved Slægtsgårdsarkivet	8
Rytterskolerne og det ideologiske skoleridt	9
Nyt fra kredsene	9
Slægtsgårdsrejsen til Island	10
Underforvalteren	13
Slægtsgårdsrejsen til Island 1997	15
Stubbekøbing Kirke	16

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening
 December - Januar 1996/97
 Nr. 325 - 54. årgang

*Højgaard ved Ønslev på Falster er tegnet af Ellen Valentin.
 Gården er et af udflugtsmålene i forbindelse med årsmødet. Læs om Højgaard side 6 - 7.*

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Kasserer og sekretær:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte,
tlf. 45 80 25 37. Træffes bedst tirsdag og efter kl. 17.
Postgiro nr. 8 08 31 42.

Ejendomskonsulent:

Anders Frederiksen, Søndertoften 17, 9500 Hobro,
tlf. 98 51 17 07. Telefax 98 51 17 06.

Hovedbestyrelsen:

Formand:

Gårdejer Carl Martin Christensen,
»Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby,
tlf. 64 85 11 74

Næstformand:

Gårdejer A.C. Winther Hansen,
»Trillbækkegaard«,
Korsbjergvej 3 b, Grydsted,
9240 Nibe, tlf./fax. 98 35 16 03
(Formand: Bladudvalget
og Himmerlandskreds)

Gårdejer Esben Saksager,
Lindager 6
9760 Vrå, tlf. 98 98 85 68
(Formand: Vendsysselkreds)

(Ovennævnte tre udgør
hovedbestyrelsens
forretningsudvalg.)

Gårdejer Vagn Mathiasen,
»Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 49 19 38 37
(Formand: Nordsjællandskreds)

Gårdejer Poul Ancher Hansen,
»Stensebygaard«, Stensebyvej 23,
3730 Nexø, tlf. 56 48 84 60
(Formand: Bornholms Amt)

Gårdejer Jens Peter Hansen,
»Skovgaard«,
Ty-Hastrupvej 10 B, 4690 Haslev,
tlf. 53 68 12 67

Gårdejer Arne Højland,
Bakkedraget 3, 4270 Høng,
tlf. 58 85 28 41
(Formand: Vestsjællands Amt)

Gårdejer Meta Larsen,
Kornagervej 54, 4640 Fakse,
tlf. 56 73 09 20
(Formand: Sjælland-Syd)

Proprietær Jens Peder Skov Jensen,
»Hobygården«, Hobyvej 37,
4983 Dannemare,
tlf./fax. 53 94 41 63
(Formand: Udvalget for økonomiske
og landbrugsmæssige sager og
Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Poul Mahler,
»Egbo«
Sandager Kirkevej 30, Sandager,
5610 Assens, tlf. 64 79 10 20
(Formand: Fynskreds)

Gårdejer Elise Jensen,
»Højtoftgård«, Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16
(Formand: Haderslevkreds)

Gårdejer H.C. Clausen,
»Holmbogaard« Langbro 2 A,
Ullerup, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 12 86
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Ernst Plagborg,
Lindevej 4, 7200 Grindsted,
tlf. 75 32 04 12
(Formand: Ribe Amt)

Gårdejer Else Christa Bollerup Nielsen,
Skrumager Hovedgaard,
Skrumagervej 1, Sønder Bork,
6893 Hemmet, tlf. 75 28 00 12

Gårdejer Mads Andersen,
Skårupvej 4, Hanning, 6900 Skjern,
tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing Amt)

Gårdejer Oluf Føns Knudsen,
Ribevej 88, Ødsted, 7100 Vejle,
tlf. 75 86 50 29
(Formand: Vejle Amt)

Gårdejer Anders Knudsen Pedersen,
»Kjærsgård«, Skadholsvej 5,
Gjerbøl, 7752 Snedsted,
tlf. 97 93 42 71

Gårdejer Jens Skytte,
»Aldrupgaard«
Aldrupvej 3, 8860 Ulstrup
tlf. 86 46 35 14, fax. 86 46 45 21
(Formand: Midtjysk kreds)

Gårdejer Henry Slemming,
»Ryttergaarden«,
Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99
(Formand: Arkivudvalget
og Århus Amt)

Gårdejer Ingrid Houbak,
»Gedemaalsgaard«,
Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Formanden skriver:

På vej mod julen er vi, når vi har første søndag i advent, og kirkens budskab på denne første dag i det nye kirkeår, lægger også op til julen.

De nye menighedsråd tiltræder deres valgperiode på denne dag, og mange af vore medlemmer, føler det som en naturlig del af deres hverdag på landet, at menighedsrådet er lige så selvfølgelig at sidde i, som i bestyrelsen for vælgerforeningen eller vandværket.

Det bekræfter det vi alle vidste i forvejen, at netop landbrugets udøvere er med, hvor der træffes beslutninger i samfundet. Det gælder både i stort og småt.

Der er som vanligt megen diskussion om, hvorvidt menighedsrådene skal sammensættes ved en afstemning, eller fredsvalg fortsat er acceptabelt.

Når man følger med i dagspressen, må man erkende, at mange af de kampvalg, der finder sted, bunder i rivegilder mellem præster og menighedsråd eller blandt rådernes medlemmer, og når det er tilfældet, kan mange af os glæde os over at fredsvalg oftest er udtryk for, at arbejdet fungerer på fornuftig vis.

Når man i vide kredse trækker lidt på smilebåndet over menighedsrådene ud fra den betragtning, at de intet kan bestemme, glemmer man værdien af det arbejde, der udføres her, for at vedligeholde den store skare af kulturværdier vore kirker udgør.

Lad os glædes over at nogle vil dette arbejde og ønske dem held og lykke med det.

Med ønsket om en god adventstid, en glædelig jul og et godt nytår, sender Kate og jeg de bedste hilsener til alle Slægtsgårdsforeningens medlemmer, idet vi takker for de mange oplevelser 1996 har bragt os blandt slægtsgårdsfolk fra alle egne af landet.

Med venlig hilsen

Carl Martin Christensen.

Slægtsgårdsarkivet:

Landbrugsmuseet,
Gl. Estrup, Randersvej 4,
8963 Auning,
tlf. 86 48 48 16
(onsdag kl. 11-15), fax 86 48 41 82

Arkivarer:
Ejgil Overby, »Klausholm«,
Ansvej 12, 8620 Kjellerup,
tlf. 86 88 62 66

Aage Kirkegaard,
Fløjstrupvej 29, 8900 Randers,
tlf. 86 49 43 03

Ulrich Alster Klug
Smedetoften 32, 2.tv.
2400 København NV,
tlf. 38 33 19 12

Else-Margrethe Ransy,
Udbygade 19, 2200 København N,
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21
(fortrinsvis folketællinger)

Redaktion:

Ole G. Nielsen,
Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse,
tlf./fax. 53 58 40 16

Nr. 326 udkommer omkring
20. februar.

Stof til dette nummer skal være hos
redaktøren inden den 20. januar.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: Korsør Bogtryk ApS
4220 Korsør, tlf. 53 57 79 43
Fax 53 57 36 35

Slægt skal følge slægters gang

Af: *Dr. theol. Børge Ørsted, København.*
Præst ved Holmens kirke i 44 år.

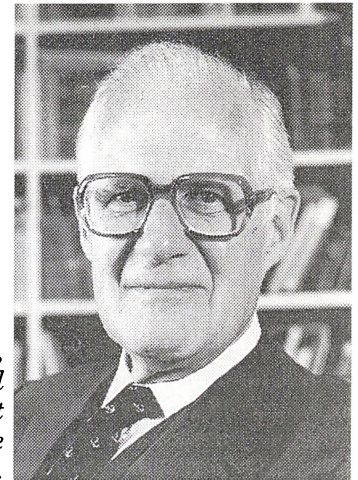
Kirken havde længe været lukket på grund af en gennemgribende restauration. Bænkene og det øvrige inventar var slæbt ud, bræddegulvet var brækket op, og man var nået helt ned til det oprindelige gulv bestående af store kvadersten. Men trods det mangelfulde udstyr ville sognets beboere - traditionsbundne jyske bønder - i kirke juleaften.

Og så stod de da der ret op og ned mellem de nøgne vægge i deres gamle kirke og sang de kendte julesalmer med hinanden. Orglet var stumt, også det var sat ud af funktion, men oppe under hvælvingerne lød det som om, der var nogle som sang med. Videnskaben ville naturligvis hurtigt kunne forklare dette fænomen - den tomme kirke og det hårde stengulv havde givet kirken nye dimensioner og akustiske forhold, som skabte mulighed for ekko - men en sindig bonde udtrykte nu sin mening om sagen således: "Det er de henfarne slægter, der synger med på vor julesang!"

Jeg har tit tænkt på denne mand og hans ord, og jeg er kommet til at holde af ham netop på grund af disse ord. I et kort glimt og vel næsten uden selv at vide af det afslører han her, hvad der bor i ham. Han er fast forankret i nutiden, men han føler sig også stærkt bundet til fortiden. Den er ikke noget, man nu heldigvis lykkeligt er kommet udover - en grå og trist middelalder - men noget nærværende, noget man lever på og lever med endnu. Sådan har han sikkert følt det, når han gik på sin mark og arbejdede med sin jord. Det var ikke hans bedrift, at den gav god og rigelig afgrøde. Tidligere generationer havde lagt deres kræfter i, og nye slægter skulle fortsætte. Selv var han kun et lille led i en lang række. Sådan har han sikkert også følt det, hver gang han gik i kirke. Han havde ikke gjort en helt ny og forunderlig religiøs opdagelse, han var heller ikke pludselig kommet ud for opgaver og vanskeligheder, der krævede Guds særlige indgriben. Han fulgte kun den kendte sti til sognets helligdom, for der at høre det gamle, uforanderlige budskab, mens de henfarne slægters salmesang nynnede i hans sind og over hans hoved.

Den, der er født i en storby og opdraget i en tid, hvor man mærkelig nok stadig er ulykkeligt forelsket i fremskridtet, har svært ved helt at forstå denne jyske bonde, endsige tænke og føle som han. Og dog har vi vel alle i enkelte øjeblikke oplevet noget af det samme, som lå bag hans ord hin juleaften.

Selv mindes jeg stunder, hvor man stod foran alteret i Holmens kirke, stor i egen indbildning og overbevist om egen betydning og uundværlighed, irriteret over manglende forståelse og anerkendelse. Og så midt i min selvoptagethed kunne med eet tanken om de mange præster, der i tidens løb flittigt og stille havde tjent ved det samme alter, overvælde mig. Jeg anede deres nærhed. Det var som om de gentog for mig Jesu ord til disciplene: Andre har arbejdet, og vi er gået ind i deres

Dr. theol. Børge Ørsted, gennem 44 år præst ved Holmens kirke og præst for den kongelige danske marine.

arbejde. Tro ikke for meget om dig selv og din egen indsats. Her er du i ordets dybeste forstand kun på gæsteoptræden, snart skal andre afløse dig på prædikestol, ved alter og døbefont.

Men jeg mindes også andre øjeblikke, når man var træt og mismodig, hvor det føltes som en veisignelse at tænke på den beskedne plads, der var blevet en betroet. At ingen havde lov til at vente det store og mærkelige af en, men at der af husholdere kun kræves dette ene, at de må findes tro den korte tid, de står for tjenesten. Ja, der var en egen hvile ved at føre tanken helt til bunds og ende ved Pauli ord til de let bevægelige Korinthere, der så ivrigt diskuterede, hvem der var størst, Paulus eller Apollos: "Jeg plantede, Apollos vandede, men Gud gav vækst. Så er da hverken den noget, som planter, ej heller den, som vander, men Gud, som har givet vækst."

Eller for at sige det med Kaj Munk: "Vi er sat til at så, og så dækker Vorherre jorden over, og så dør vi, og så gror det med Guds hjælp året efter eller en anden gang." Vi mennesker spiller kun så lille en rolle. Gudsriget gror sin stille vækst, som sæden, der er lagt i jorden. Dette er sagt, for at vi hverken skal hovmode os eller fortvivle.

Mon ikke også du, der fandt ind i kirken, har oplevet noget af det samme. Du sad der fuld af mangehånde planer og projekter, hele hverdagen havde du slæbt med ind i kirken, og nu kunne du ikke finde ind til den rette stilhed om det hellige. Men så pludselig kom du i tanke om de mange mænd og kvinder, der i årenes løb har siddet på de samme hårde og smalle bænke, og dine planer og projekter blev så latterligt små. Eller du kom måske modløs og bekymret og mente, at din nød og din angst var noget ganske uhørt, og aldrig før oplevet i historien, og atter hviskede det fra de gamle vægge om de mange bønner, der var steget op til Gud. Du lærte at finde din plads og se dit liv i det rette perspektiv - både dine opgaver og dine bekymringer. Du lærte, at Herren er i går og i dag den samme, ja til evig tid, mens vi mennesker kun er som markens blomster, der står til en tid, men så visner bort.

Gid vi tit måtte kunne høre de henfarne slægters sang oppe under hvælvingerne i kirken. Den har noget at sige os, hvadenten vi står for alteret eller sidder nede i menigheden

Børge Ørsted.

Barndommens jul

I midten af 1920'erne skrev Lars Peter Jensen - tidligere gårdejer i Kirke Stillinge ved Slagelse - sine erindringer. Han fortalte bl.a. om sin barndoms jul omkring 1860, og det kapitel bringes her.

Stervbjergården i Kirke Stillinge, slægtsgården, hvor Lars Peter Jensen blev født i 1850.

Jeg må forsøge at skildre - ud fra barnesindet - hvorledes man i mit lykkelige barndomshjem fejrede højtiderne, og da især julen, som også den gang særlig var børnenes fryd, skønt der på langt nær blev gjort så meget for at glæde vi børn som nu.

En halv snes dage før jul begyndte forberedelserne. Der skulle både brygges og bages, og på vor egen kværn blev der malet $\frac{1}{2}$ tønne malt, som kvinderne skulle brygge både "godtøl" og "dagligøl" af, og fra loftet blev målt hvede, rug og byg i sække, som blev kørt til møllen, hvor jeg gerne fik lov at køre med for at se travlheden på møllen med at ekspedere de mange vogne, som kørte ind og ud i Stillinge Mølle, som fra min første barndom var en gammel stubmølle, den var nemlig den eneste mølle i både Hejninge og Stillinge sogne, hvorfor mølleren også var blevet en meget rig mand.

Vi børn ventede nu med spænding på, at der skulle blive "hentet fra mølle", så bagningen kunne komme i gang, og vi kunne iagttage denne store travlhed, og navnlig hjælpe husmandskonen med at "hede bageovnen".

I god tid tiggede vi klude af mor til at sy pebernødspose af, vi havde nemlig ingen lommer, og vi skulle helst have mange, for dette var netop glanspunktet i vore forventninger, ikke mindst derved, at vi selv fik lov til om aftenen ved det lange bord at være med til at rulle de lange strimler ud af den søde dej, som vi sneg os til at smage på. Disse strimler blev så skåret ud i passende størrelser og blandet med mel, for at de ikke skulle komme til at hænge sammen under bagningen i den

store ovn, som først skulle tømmes for brødne inden nødderne kunne komme ind. Det drejede sig om en produktion af en lille skæppe, som skulle slå til for alle tre højtidsaftener. Mor fyldte dem i en hvid pose, som blev låst inde i skabet i sovekamret.

Andre julegaver havde vi ikke at glæde os til, når jeg undtager, at vi fik hver en lille hvedekage med forbogstavet af vores navn på.

Juletræ med hvad dertil hører, kendte man slet ikke den gang her på egnen. Først omtrent en menneskealder efter, da vore børn begyndte at gå i skole, og samlingshuset i Stillinge blev bygget, indførte lærerinderne juletræet, som nu om stunder, navnlig i købstæderne, har udartet, så børn næsten bliver overmættede og så blaserede, at den virkelige julestemning nærmest bliver et tåget og intetsigende begreb, og undertiden, særlig i foreninger, kun bliver til forlystelse for store og små.

Juleaftens dag - hvis det ikke var frost- eller snevejr - skulle den store gård fejes og gøres ren i alle kroge og staldene renses. Det skulle alt sammen være færdigt ved firetiden.

Omkring klokken tre begyndte kirkeklokkerne allerede at "kime til julefest", og den sidste times arbejde gik gladelig fra hånden under denne højtidsstemning, og når den store klokke så ved ringning kastede sine vældige, malmfulde toner ind over gården og sluttelig de 3 gange 3 bedeslag lød, kastede man uvilkårlig blikket op imod kirketårnet, som var synligt inde fra gården.

Mens mørket begyndte at tilsløre omgivelserne og folkene ved vandtruget havde fået snavset af hænder og ansigt, var julelysene, som prangede i de to store malmlysestager fra 1769, bleven tændte, og det lange, hvidskurede bord i dagligstuen dækket med tallerkener, knive og gafler. (Jeg anfører dette, fordi det hørte til sjældenhederne og heller ikke af datidens tjenestefolk savnedes, da man simpelthen ikke forstod at bruge dette værktøj).

På bordet stod sylte, kogt flæske og æbleskiver i store fade samt øl i lerkrus. Brændevinsflasken prangede på bordet. Når folkene så kom ind, tog de mine forældre og os børn i hånden med et smilende "godaften og glædelig jul!"

Vi havde i regelen to karle, to husmænd og en dreng, der altid sad imellem husmændene på langbænken. Karlene sad ved den øverste bordende. Ved den anden bordende sad mine forældre, den gamle aftægtskone, som blev indbudt til alle tre højtidsaftener. Der sad også vi fire

Lars Peter Jens forældre: Jens Andersen (1816-1877) og Dorthea Pedersdatter (1822-1901).

mindste børn. Foran bordet stod mine fire ældre, voksne søstre op og spise.

Snapsen, som forkarlen skænkede, og maden vederfaredes nu sin ret, mens snakken gik. Som traditionen fordrede det, kom anden ret - to store fade risengrød med mægtige korsformede smørhuller og rigelig sukker og kanel samt spølkummer med sødt øl, og nu langede alle til fadene med en ærlig vilje, så jeg senere har undret mig over, hvor det var muligt at konsumere sådanne mængder efter den forudgående ret.

Den sidste ret var stegte ribben og medisterpølse med smeltet fedt som "dyppelse", og heller ikke her lod man sig nøde. - Skønt nu måltidet var endt, blev der ikke taget af bordet førend alle husets salmebøger var omdelt og den alvorlige del af den store højtidsfest tog sin begyndelse, netop den del, som satte sit særpræg på den måde, som julen blev fejret i mit hjem. Ingen af os søskende kunne senere i vort liv tænke os en juleaften, som ikke blev fejret i hjemmet, hygge for husstand og nære slægtninge alene, og som ikke, foruden den gode mad også bestod i en lille andagt med bøn og salmesang, som kunne fremkalde den rette juleglæde. Vi fire mindste børn havde i forvejen beredt os til denne del af højtiden ved at afskrive de to salmer, som vi så sikkert vidste skulle synges. Vi ville ikke lade os nøje med at være stumme tilhørere, da vi alle havde gode sangstemmer, men ikke kunne få salmebøger.

Først læste far af en lille bønnebog, en kort afpasset bøn, netop beregnet for juleaften i hjemmet, hvorefter blev sunget "O Jesus, vor forsoner" og derefter som bordsalme "Vi takke Dig vor Fader."

Nu var den højtidelige del af festaftenen forbi, og det var en ufravigelig regel at den gamle hæderlige husmand, der fra sit giftermål til sin død - i ca. 45 år - arbejdede på gården, rakte sin hånd forbi de to nærmest-sidende hen til "vor far" med et "tak for mad!" Dermed var signalet givet til opbrud fra bordet. Nu gik det hele stuen rundt med "Tak for mad" i smilende feststemning, og da denne måde at takke for maden på udelukkende tilhørte disse højtidsaftener, bidrog dette også til at forhøje hos børn og barnlige sjæle.

Medens pigerne tog ud af bordet gik alle mandfolkene ud for at fodre kreaturerne, dertil hørte at tjenstedrengen fik nogle kødben med til lænkehunden, hvor han skulle sige "Nu begynder mit og dit det gode!" Helligtrekongers aften skulle han sige "Nu har mit og dit det gode ende!" Dette blev dog ikke altid efterkommet, kun når drengen kunne gå ind på spøgen, som kom fra pigerne.

Når bordet nu var tømt for de store madrester og dugen, kom "vor mor" ind med en stor bønnefuld af æbleskiver, som var bagt dagen i forvejen - Lillejuleaftensdag, hvor det hed sig, at man måtte "rende æbleskiver fra" det vil sige, hvis man kunne snige sig ind i køkkenet medens bagningen stod på, kunne få lov til at sætte en vis del af de varme æbleskiver til livs, når man var klog nok,

Der blev lagt ti æbleskiver til hver voksen mandfolk og otte til drengen på det bare bord, hvorefter mor hentede pebernødderne frem fra skabet, og nu måtte posen med sit herlige indhold holde for, idet der blev lagt 3 - 4 håndfulde ved hver kuvert, mens vi fire små flokkedes om vor kære mor i forventning om at få vor rigelige andel af denne herlighed, der for os skulle træde i stedet for juletræ, og jeg tør dristigt sige, nutidens børn sikkerlig

*Michaeline
og Lars Peter
Jensen.*

ikke er mere glade for træet med alle slags godter og glimmer end vi var for at få fyldt vore små, selvlavede poser med de hjemmelavede, tarvelige pebernødder. Det var for os det bedste af det hele.

Da mandskabet kom ind igen, lagde nogle af dem æbleskiverne op i vindueskarmen indtil videre, andre brugte huerne som gemmest, og satte dem på bænkene, mens man overalt begyndte at spille om pebernødder.

Kun far og mor var aldrig med, ligesom jeg aldrig ved nogen anden lejlighed har set dem spille kort.

Når det en sådan højtidsaften blev tilladt at bruge vindueskarmene som oplagsplads til æbleskiver på en så uappetitlig måde, var det dog ikke ensbetydende med at mor ikke ellers holdt et rent og propert hus, for det gjorde hun, og det ville heller aldrig blive tilladt til andre tider.

Brændevinsflasken og et snapsglas blev altid stående på bordet og efter behag benyttet af og til. Somme tider også mere end godt var, hvis forkarlen var lidt "fugtig" anlagt.

Ved titiden blev dugen lagt på den ene ende af bordet, og kvældsnaveren, der bestod af kold flæskesteg, sylte, rødbeder og sennep, blev indtaget med diverse snaps. Dermed var alt forbi, men førend man gav hinanden hånden til "godnat og en glædelig jul", var mor tilstede med en hvedekage, en sigtekage og en ost som julegave til hver af folkene. Hvis karlene og drengen ikke selv ville gemme dem i kisten som reserver" og deres forældre var langt borte, så nød deres "bødekvinder" godt deraf, for ikke at tale om husmandskonernes glæde ved denne gave.

Nytårsaften formede sig, hvad spisningen angik ganske på samme måde, men højtidsstemningen var ikke så dyb og inderlig, skønt far også denne aften læste af bønnebog og salmen "Til ende året haster" med den sædvanlige bordsalme blev sunget.

Nytårsskydning og andet spektakel hørte til sjældenhederne, man holdt sig ligesom juleaften i hjemmets hygge og nød æbleskiverne og kortspillet om pebernødderne med den traditionelle interesse.

Helligtrekongersaften blev også altid fejret, men med lidt mindre overdådighed og ved afslutningen af måltidet kun at synges bordsalmen.

Højgaard på Falster

Dansk Slægtsgårdsforenings årsmøde 24. - 25. maj 1997 er henlagt til Falster, og søndag eftermiddag besøger vi Sonja og Ole Hvidtfeldt på Højgaard i Ønslev sogn mellem Nr. Alslev og Eskildstrup.

Højgård er en slægtsgård, og årsmødedeltagerne kan glæde sig til besøget. Stuerne rummer mange minder om de tidligere slægtsled.

Næsten al jord på Falster var krongods, og da det blev solgt i 1766, var gårdene i Ønslev tillagt hovedgården Nørre Ladegård, som blev købt af kongelig agent Johan Christoffer von Westen, der gav hovedgården navnet Westenborg.

Den første kendte bruger af Højgaard var Hans Rasmussen, som erhvervede den i 1790. I hans første år gennemførtes udskiftningen i Ønslev, og gården blev flyttet ud på marken nordligst i sognet.

I 1816 overgik gården til svigersønnen Chr. Pedersen. Ægteskabet var barnløst, men familien havde en plejedatter, og hendes mand - Niels Olsen, købte Højgaard i 1837.

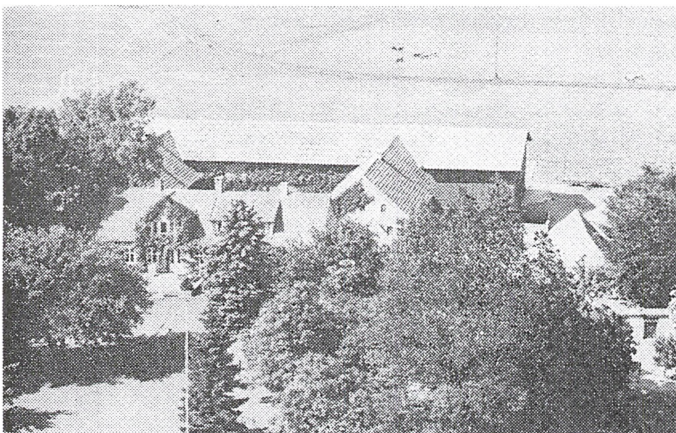
I dette ægteskab var 4 sønner og 4 døtre,

I 1867 solgte Niels Olsen Højgaard, og nye ejer blev Mads Larsen (1837-1912) der var blevet gift den 21. oktober 1867 med Hanne Kirstine Rasmussen (1848-1922). De var begge fra Langeland

Helt ud af slægten kom Højgård dog ikke, for Niels Olsen var farbroder til den nye kone på gården - Hanne Kirstine Rasmussen.

Mads Larsen bygge omtrent hele gården op. Lade og stald af kampesten omkring 1876-1878, møddingshus 1888 og stuehus i 1892.

I 1880 købte Mads Larsen 10 tdr. land, det er marken vest for landevejen.

Luftfoto af Højgaard o. 1965.

Jorden blev merglet og i alle markerne blev der nedlagt drænrør.

Der opførtes en vindmotor i 1883, og i 1886 købtes en mejemaskine, og det var mindst 10 år før andre tænkte på den mekanisering.

Selvbinderen anskaffedes i 1900.

Mads Larsen var også en foregangsmand i sognet. I 1886 var han med til at oprette andelsmejeriet "Fælleshåb", der blev bygget på gårdens jord. Mads Larsen var den første formand for mejeriet.

Der var to døtre og en søn i ægteskabet: Julie Dorthea Larsen (1871-1947 gift med Hans Peter Larsen, forvalter og senere ejer af Boderup. Hans Georg Larsen (1876-1946), der blev ejer af Højgaard, og Anna Kirstine Larsen (1880-1896).

Efter at havde ejet Højgaard i 41 år solgte Mads Larsen i 1908 til sønnen Georg Larsen, der var gift med Ella Petrea Pyndt.

I 1905 fik Georg Larsen tinglyst en deklaration på, at gårdens navn var Højgaard.

I deres tid skete der også meget på gården. Stuehuset fik en frontispice mod syd. I 1911 ombyggedes stalden i grundmur i stedet for kampestensmuren. I 1914 byggedes et nyt svinehus med brandsikkert loft, indrettet til magasin. Samme år blev der indlagt elektrisk lys og kraft til alle maskiner. I 1915 købtes et tærskværk med halmpræsser til eget brug.

Datteren Elly Pyndt Larsen født i 1905 blev gift med Hvidtfeldt Nielsen. Hendes far (Georg Larsen) var fætter til hans mor (Hanne Nielsen), idet deres mødre var søskende.

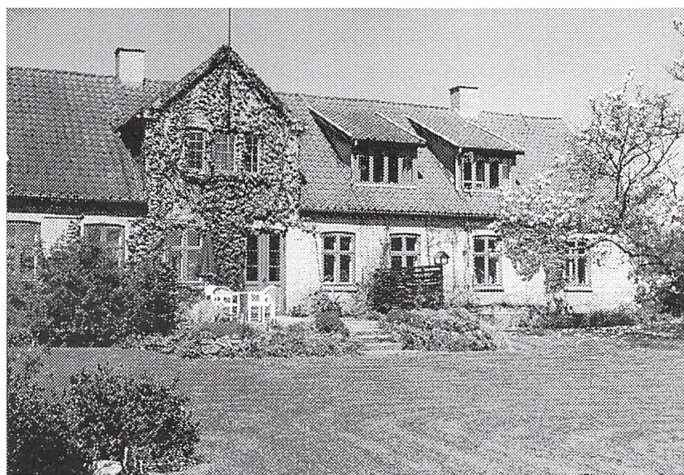
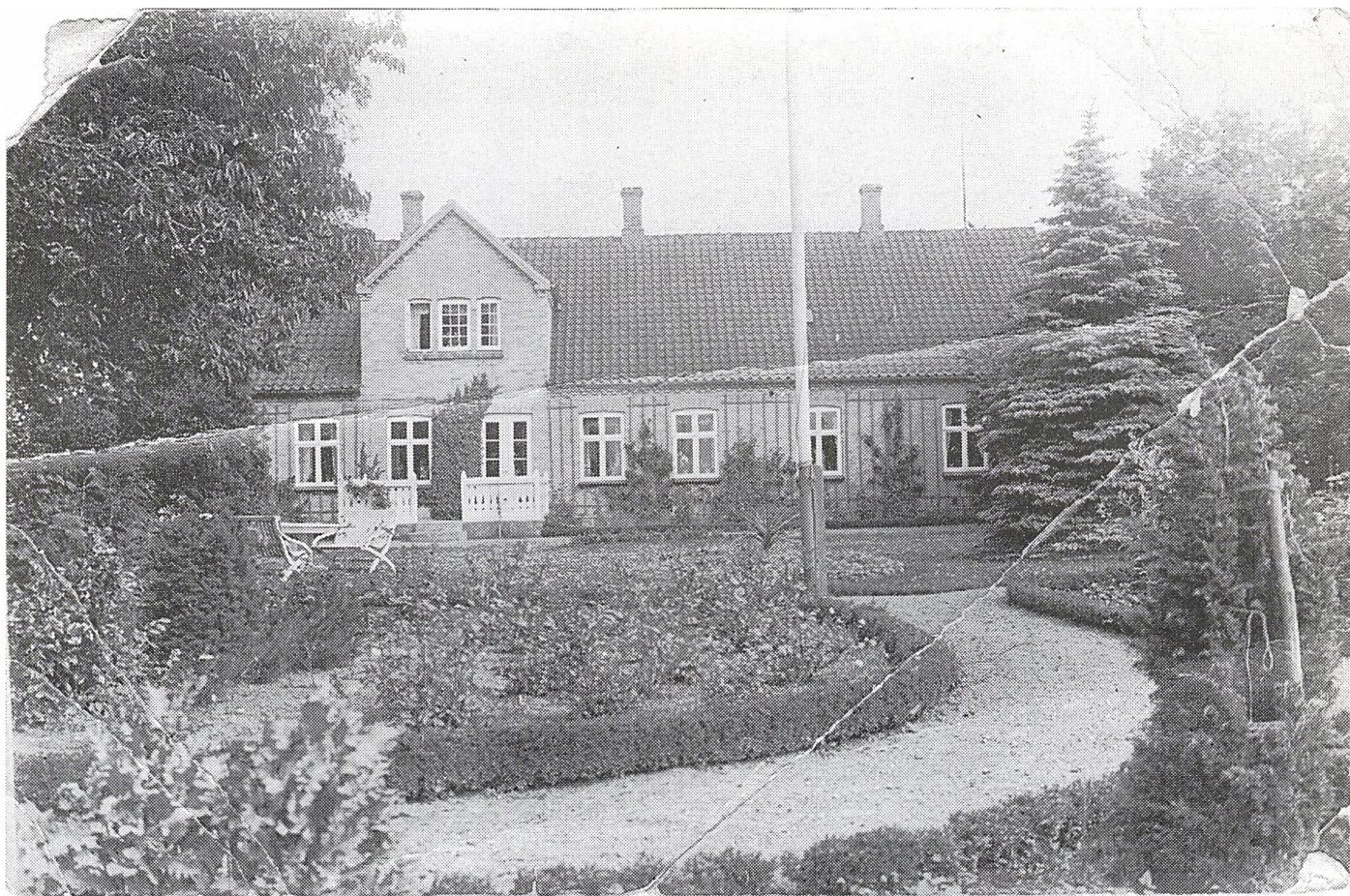
Hvidtfeldt Nielsen far - Kristian H. Nielsen var lærer på Langeland og forfatter til mange muntre historier. På Langelands er han kendt som "Nielsen Illebølle".

Hvidtfeldt Nielsen købte i 1938 en nabogård, men efter tidens love, måtte han ikke lægge dem sammen, og derfor solgte han gårdens bygninger med 20 tdr. land og beholdt de 50 tdr. land, så gårdens areal kom op på 120 tdr. land (66 ha).

Hvidtfeldt Nielsen satte to kviste på stuehuset, byggede maskinhus og dræned en del.

I 1971 købte Sonja og Ole Hvidtfeldt Nielsen Højgaard, efter i 8 år, at have haft en anden gård i forpagtning.

Da motorvejen over Falster skulle anlægges gik det ud over Højgaard. En del jord måtte afstås, og det var ikke lejlighed til at få erstatningsjord. I 1993 blev det så

Stuehuset efter Hvidtfeldt Nielsen har sat de to kviste på. Stuehuset har været hjemmet for fire generationer, og alle fire har bygget til. Vinterhaven, som ses på forsidetegningen, er opført af nuværende ejere - Sonja og Ole Hvidtfeldt.

Stuehuset til Højgaard, som det så ud efter Georg Larsen havde sat frontispicen på.

muligt for Ole Hvidtfeldt at købe en parcel på 13 ha, der ganske vist lå på den anden side af landevejen, men som grænsede op til hans mark. Den mark, som oldefaderen havde sikret sig i 1880. Tilmeld var der et beskedent roeareal til den nyerhvervede parcel, selvom Ole Hvidtfeldt mest havde købt jorden for at få mere harmoni i driften, hvor der var 20 ha med sukkerroer.

Højgaard drives med ren planteavl: sukkerroer, hvede byg og brak. Der har ikke været køer på gården siden 1955, og grisene blev sat ud for få år siden.

Ole Hvidtfeldt er gift med Sonja, og de har sønnen Lars Hvidtfeldt, der er ansat hos Landbrugsrådet i Brussel og datteren Marianne, der læser til laborant.

Ole Hvidtfeldt er medlem af bestyrelsen for den lokale kreds af Dansk Slægtsgårdsforening, og så er han politisk aktiv.

Lokalt er Ole Hvidtfeldt medlem af kommunalbestyrelsen i Nr. Alslev kommune. Her er han formand for Udvalget for Teknik og Miljø samt medlem af økonomiudvalget. Han er næstformand for Det konservative Folkeparti i Storstrøms Amt og medlem af Det konservative Folkepartis hovedbestyrelse.

Som de foregående generationer, har også den nuværende - sat sit præg på stuehuset. Sonja og Ole Hvidtfeldt har bygget den store dejlige vinterhave, lagt nye tage på laden og magasinet og forbedret dræningen.

I forbindelse med anlæggelsen af motorvejen og vejnettet dertil, har Ole Hvidtfeldt været nødsaget til at ændre på indkørselen, men resultatet er smukt og fremhæver den velholdte gård.

Ny medarbejder ved Slægtsgårdsarkivet

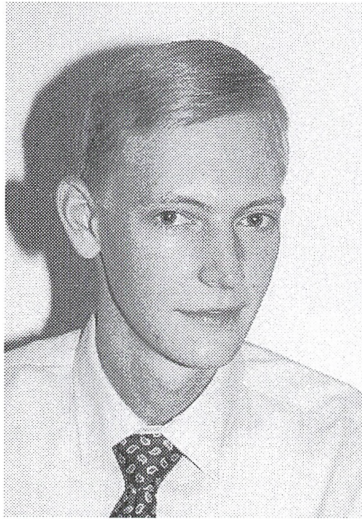
Arkivudvalget har ansat Ulrich Alster Klug, København til ny medarbejder. Han skal varetage de slægts- og gårdhistorisk undersøgelser, som Slægtsgårdsforeningens medlemmer ønsker at få udført. Den nye arkivforsker afløser dr. phil. Jens Chr. V. Johansen, som er fratrukket grundet anden beskæftigelse.

Ulrich Alster Klug bor Smedetofte 32, 2 tv. 2400 København NV. Tlf.: 38 33 19 12.

Skulle man have uvilje mod telefonsvareren, så send et par ord, og den nye arkivforsker vil straks tage kontakt.

Den nye medarbejder fortæller om sig selv :

Fra jeg var helt lille, har jeg interesseret mig for historie og for de personer, der har skabt den. Af min morfader fik jeg en stamtavle over slægten Langkilde, som hans moder stammede fra. Det videre arbejde med at finde mere om min egen slægt, begyndte da jeg var femten år, idet jeg da fik mulighed for at gå til slægtsforskning. Det er nu 12 år siden.

Selvom fornuften fik mig til - efter min studentereksamen - at læse økonomi ved Handelshøjskolen, og derefter at fortsætte på cand. merc. studiet, er min interesse for slægtshistorie så stor, at jeg besluttede, at skifte løbebane, så jeg kunne arbejde med historisk forskning.

Der er lykkedes for mig. I sidste sæson gennemførte jeg 15 kurser i slægtsforskningen ved aftenskolerne.

Det er et af mine mål med undervisningen at vise deltagerne, at man ved at begrænse sin interesse for historien til et ganske lille felt, vil gå glip af mange glæder, da adskillige emner til stadighed griber ind i hinanden. I sidste ende handler det også om, hvilket udgangspunkt man har, når man forsker.

Udgangspunktet kunne f.eks. være interesse i vort lands udvikling, en persons slægt eller en egns historie. Jo mere man forsker, jo mere man lærer, jo tydeligere ser man tingene og sammenhænge danner et helt billede.

Slægtsforskning beskæftiger sig med at klarlægge hvilke personer, der er i slægt med hinanden.

Personalhistorien beskæftiger sig med at klarlægge den enkelte persons levned og færden.

Gårdhistorien beskæftiger sig med at klarlægge den enkelte gårds historie.

Forskere indenfor disse tre grene af den historiske videnskab benytter sig for en stor del af nøjagtig de samme kilder. Derfor er det i høj grad udgangspunktet, der bestemmer udbyttet af forskningen.

Arkivar Ejgil Overby har i sidste nummer af "Slægtsgården" skitseret de områder, som en gårdhistorisk

undersøgelse, der bliver formidlet gennem Slægtsgårdsarkivet, typisk vil omhandle. Disse områder er :

- 1) Indledning med oplysninger om stednavnets betydning og oprindelse, hvilke godser, der har ejet, områdets retslige og administrative tilhørsforhold gennem tiderne m.m.
- 2) Gårdens fæstere og ejere med deres data.
- 3) Gårdens bygninger, besætning og jordtilliggende.
- 4) Gårdens økonomiske forhold: fæsteafgifter, hoveri, skatter, salgspriser, skifter m.m.
- 5) Uddrag/afskrift af dokumenter vedrørende gården: fæstebreve, skøder, skifter, aftægtskontrakter o.lign.
- 6) Kort og planer over gården og landsbyen (efter omkring 1800).
- 7) Statistisk materiale: især landbrugstællingerne 1861 til 1881 med oplysninger om kreaturhold og anvendelse af det dyrkede areal.

Der lægges naturligt megen vægt på selve gårdens historie, d.v.s. bygningernes og jorden. Men derudover finder jeg, at den betydning gården og dens muligheder har haft for ejernes/fæsternes liv og færden - og omvendt - er et vigtigt emne.

Endvidere vil undersøgelserne indholde oplysninger om forskningens vilkår og arbejde, d.v.s. hvilke kilder er benyttet, hvorfor og hvordan de er blevet til? I forlængelse heraf følger naturligt forklaring om vilkårene for gårdens beboere, f.eks. hvad stavnsbåndet og samfundsordenen betød for bøndernes liv.

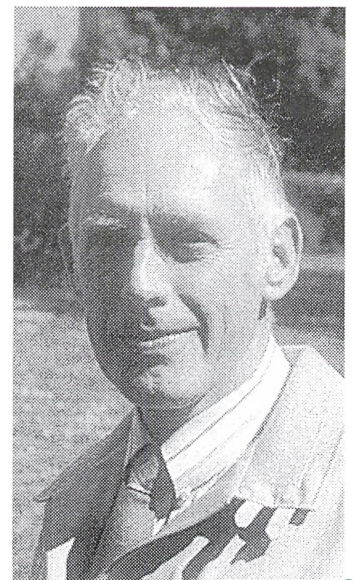
Det er altså for mig også et spørgsmål om, såvidt det er muligt, at vise, hvilke skæbner og begivenheder, som historiens tørre tal og bogstaver omhandler. Herunder må anekdoter om gården og slægten ikke glemmes.

Ulrich Alster Klug.

70 år

Den 20. december fylder gårdejer Anders Knudsen Pedersen, "Kjærgård" ved Snedsted i Thy 70 år.

Anders Knudsen Pedersen er femte generation på sin slægtsgård, og han har lagt et stort arbejde i udbredelse af Slægtsgårdsforeningen i Thy. Da Midtjysk kreds blev reetableret i 1989 var han et naturligt emne for den nye bestyrelse, og året efter indvalgte han i Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse til afløser for den tidligere kredsformand.

Rytterskolerne og det ideologiske skoleridt

I oktober-november nummeret af "Slægtsgården" skriver "OGN" om rytterskolerne som Frederik den Fjerde lod oprette i 1721. Indlægget kan læses som en saglig redegørelse for disse særlige skolars tilblivelse og virke. Alligevel sidder man efter læsningen tilbage med en fornemmelse af at OGN's egentlige ærinde er at nedgøre Frederik den Fjerde og enevælden og dens konger i øvrigt. Det er værd at bemærke, skriver OGN, at kongen opretter skolerne til Guds ære, men til gengæld beder om at der altid må sidde en af kongens slægt på Danmarks trone. "Kræmmermentalitet" hvæser OGN skråsikkert!

Der kan nu nok være grund til at så lidt tvivl om det holdbare i OGN's vurdering.

Var Frederik den Fjerdes forhold til Gud så letfærdigt, at han virkelig har bildt sig ind, at han selv eller nogen andre kunne eller kan forhandle eller købslå med Gud?

Kun ved at koncentrere sig om den næstsidste linie på sandstenstavlen, og behændigt overse alle de andre, kan man komme til samme resultat som OGN. At Frederik den Fjerde i den famøse linie beder som han gør, vil jeg ikke klandre ham for, thi som ejer af en slægtsgård, kunne jeg da godt finde på at gøre det samme!

I slutningen af sit indlæg sætter OGN uden videre lighedstegn mellem Enevælden og "totalitært styre". Og igen er det overfladiskheden, der er trumf. For OGN overser jo ganske, at enevælden var ikke en ideologi. Den gjorde ikke krav på at sidde inde med den absolutte sandhed om tilværelsen. Den enevældige konge var af Guds nåde, og ikke af sin egen. Han skulle således regere efter samvittighed, og ikke efter forgodtbefindende. Det betyder jo en radikal forskel fra de totalitære regimer, som det tyvende århundrede har været så rigt på, og i spidsen for hvilke, der altid har stået en skrappelløs opkomling, der ikke var bundet af noget andet end den abstrakte idé: Lenin, Stalin, Hitler, Mao, Pol Pot. Enevælden skal ikke idylliseres, for ikke alle enevældige konger var lige duelige, men det var dog kronprins Frederik, som i 1788 ophævede Stavnsbåndet med grøde og fremskridt til følge. I Rusland blev livegenskabet afskaffet ved en befaling fra Zaren - Alexander den Anden i 1866. Den frihed som dette betød for russiske bønder fik jo en brat ende med revolutionen i 1917 og dens slagord om frihed, lighed og broderskab! Her i landet blev enevælden afløst af demokrati og alt skulle således være såre godt. Men det højt besungne demokrati har dog opfundet et begreb der hedder bopælspligt! Som man ser: Nutiden har ingen speciel grund til at demonstrere sin fromhed og moralisere over fortiden.

Knud A. Jørgensen
"Elmelundegaard"
Elmelundevej 1, 4780 Stege.

Svar :

Normalt mener jeg ikke, at Slægtsgårdsbladet eger sig til polemiske artikler, da der er for lang tid mellem de enkelte udgivelser, men da det er et angreb på min bagsideartiklen, bringes indlægget, og så kan enhver mene sit. Dog skal man huske, at i enevældens tid var det kun tilladt at drøfte de samfundsspørgsmål, som var givet fri til offentlig drøftelse.

Ole G. Nielsen.

NYT FRA KREDSENE

NORDSJÆLLANDSKREDSSEN

Kredsen har afholdt sit adventsmøde med efterfølgende generalforsamling. I sin beretning nævnte formanden Vagn Mathiasen, at kredsen havde bestået i 20 år. Alle valg var genvalg og efter den formelle del fortalte Peter Schou Andersen, økonomikonsulent og slægtsgårdsforeningens revisor om generationsskifte i landbruget, og omtalte hvad man skulle være opmærksomme på med de mange regler, der er i de nye landbrugslove.

VESTSJÆLLANDSKREDSSEN

Generalforsamlingen afholdes torsdag, den 23. januar 1997 kl. 14.00 på Høng Landbrugsskole.

Dagsordenen som tilforn, og på valg er Arne Højland, Høng og Christian Nielsen, Tølløse.

Efter generalforsamlingen fortæller proprietær Helge Jespersen, Svinninge om sine oplevelser rundt om i verden. Som gymnast og senere som formand for Sukkerroedyrkerne har Helge Jespersen været i mere end 50 lande. Han vil fortælle om sit begivenhedsrige liv, og der venter en interessant eftermiddag.

SJÆLLAND SYD

Den 1. marts indbyder kredsen til teatertur. I år besøger vi Folketeatret, hvor vi ser skuespillet "Den vægelsindede". Der bliver også rundvisning på teatret, så vi får set, hvordan teatret arbejder.

Efter teaterbesøget venter middagen på en lækker restaurant i Hundige.

Generalforsamlingen afholdes den 5. april i Rønnede. Det bliver en mærkedag i kredsens historie, da formanden - Meta Larsen har meddelt, at hun ikke ønsker genvalg til bestyrelsen. Efter generalforsamlingen fortæller cheftolk Jørgen Thygesen om sine oplevelser fra barndommen på herregården Holmegård ved Fensmark til cheftolk i Brussel for tre statsministre.

ÅRSMØDET 1997

Husk Slægtsgårdsforeningens årsmøde 24. og 25. maj 1997 på Falster.

Den lokale kreds har tilrettelagt et fornemt program, der i korthed ser således ud :

Lørdag, den 24. maj: Formiddagskaffe hos Mogens Høge Hansen, Lundsgård ved Nykøbing.

Årsmødet og festen holdes på Næsgård Agerbrugsskole, og her kan vi også overnatte.

Søndag, den 25. maj begynder med morgenandagt i Stubbekøbing kirke, derefter kører vi til herregården Vennerslund, hvor godsejer, kammerherreinde Suzanne Brockenhuus-Schack tager imod, fortæller og viser rundt i den meget smukke hovedbygning, som hendes forfader lod opføre i 1845. Efter frokosten i Vålse besøger vi Sonja og Ole Hvidtfeldt, Højgård ved Ønslev (se side 6 - 7 i dette blad). Udførlig beskrivelse af dagens program følger i aprilnummeret.

Slægtsgårdsrejsen til Island

Ivores bevidsthed er Island først og fremmest kendt for sagaerne. Det er også øen med de varme kilder og vulkaner. Det er de islandske heste, det er får og det er fisk.

På den baggrund havde Slægtsgårdsforeningen tilbudt en høstrejse til Island, og den 12. september var 52 medlemmer samlet i Kastrup lufthavn, for at tage på en forventningsfuld rejse til det fjerne nordiske land.

Ud på aftenen kom vi til vores hotel i byen Hveragerdi, en drivhusby 40 km øst for Reykjavik, som blev anlagt for 50 år siden. Drivhusene får varme fra kilderne, og hvor der er varme kilder er der også jordskælv og vulkaner. Hotellets svømmepøl havde fået en revne 2 uger før vores ankomst på grund af et jordskælv. Svømmepølen havde dejligt varmt vand, og i et lille bassin ved siden af var vandet 40 grader varmt, her kunne man rigtig nyde at være på Island.

Vi havde alle fem overnatninger på dette hotel, der lå trafikalt godt for vore udflugter.

Den første dag var samlet om landbruget. Vi besøgte først mejeriet i Selfos, hvor to medarbejdere viste rundt. Begge havde deres mejeristuddannelse fra Danmark, så de talte godt dansk.

Mejeriet blev oprettet i 1929. Det er et andelsmejeri, og mejerisektoren er Islands eneste andelsvirksomhed. Mejeriet i Selfos behandler 40 % af Islands mælk.

Halvdelen sendes til Reykjavik, hvor den tappes.

Den anden halvdel forædles, og mejeriet har 125 mælkeprodukter.

Mælken leveres af en gammel islandsk race, hvis fedtprocent er 3,9. 1 % af landet dyrkes, og det er næsten udelukkende egnen omkring Selfos, som har malkekøer. Landmanden får 4,50 kr for en liter mælk. Og butiksprisen på Island er den samme som i Danmark.

Islands landbrugspolitik er, at være selvforsynende med mælk og mælkeprodukter. Da man ved, hvor meget 265.000 indbyggere kan konsumere, har man uddelt mælkekvoter. Producers der mere mælk end kvoten er aftalt til, afregnes den overskydende mælk med 7 øre literen.

Island giver stort tilskud til mælkeproducenterne, og landet kan ikke - med fortjeneste - afsætte en overproduktion på verdensmarkedet. Derfor mælkekvoter i dette land, som ikke er medlem af EU.

Mælken samles med tankbiler, men en del landmænd, der bor langt fra mejeriet og tilmed er ret isolerede, får kun hentet mælk 2 gange om ugen. Til gengæld snyder man ikke med datomærkningen på Island.

Mejeribesøget sluttede med smagsprøver på produkterne, og især ostene tiltrak sig den udsendte medarbejders fulde opmærksomhed.

Turen fortsatte langs sydkysten til Skógar. Her så vi museet med en meget interessant samling af husgeråd fremstillet af hvalknogler. Det træløse land har kompenseret ved brugen af knogler fra hvaler, sæler, får o.s.v. Museumslederen viste rundt og fortalte meget inspirerende om sin flotte samling.

Udenfor museet var man ved at genopføre en lille kirke, der var flyttet dertil. Her kunne man også se en rigtig islandsk gård bygget af sten og græstørv. En meget hensigtsmæssig konstruktion i det forblæste og fugtige klima.

Efter museet kom vi til Skógafoss, et 60 meter højt vandfald. Her kunne man få lejlighed til at komme tæt på vandfaldet, og det nede, hvor al energien udfoldes og alt bliver vådt.

Det var meningen, at frokosten skulle være nydt på bænken ved Skógafoss, men det regnede kraftigt, så frokosten blev udsat.

Næste besøg gjaldt vandfaldet Seljalandsfoss. Det er øens eneste vandfald, hvor man kan gå bagom vandet, der styrter ned.

Det er en meget stor sanseoplevelse at stå bag vandfaldet, naturkræfterne er enorme, og man har ej heller sit på det tørre bagefter.

Vi skulle også besøge en islandsk gård. Det blev slægtgården THORVALDSEJE.

Jorden blev i 1886 købt af Thorvald Björnsson, som gav gården navn efter sig selv.

*Slægtsgården
Thorvaldseje,
der er en af de få
gårde på Island,
der dyrker korn.*

Fra 1905 til 1906 tilhørte Thorvaldseje digteren og fogeden Einar Benediktsson.

I 1906 erhvervede Olafur Pálsson gården. Hans søn Eggert Olafsson fulgte efter i 1949, og siden 1973 har tredje generation ved Gudny og Olafur Eggertsson haft Thorvaldseje.

Den nuværende generation bor i et stuehus fra 1977, men den ældre generation residerer i det gamle stuehus fra 1920.

Til Thorvaldseje hører 230 ha, heraf kan de 100 ha dyrkes. 25 ha dyrkes med korn.

Det er Thorvaldsejes stolthed, at man kan dyrke byg på jorden. Rent økonomisk vil det være billigere at købe kornet, men man har etableret korntørring på basis af 65 grader varmt vand, som hentes 1000 meter nede i undergrunden.

Thorvaldseje har en mælkekvote på 215.000 l, og der produceres 420.000 l. Der er 70 køer og 130 stk. tillæg. 15 får, 4 søer og nogle slagtesvin.

Dagens sidste besøg var på Statens Landforbedringscentral på GUNNARSHOLT.

Udlænger til Thorvaldseje.

Af forskellige grunde er vegetationen og jordbunden i Island meget sart og udsættes let for erosion.

I tørre områder er jordarterne porøse og de klimatiske forhold barske. Man skønner, at i landnamstiden har 65% af landet været bevokset, og at birkeskoven har dækket over 25 % af landet.

Plantedækket er blevet udsat for hård belastning både på grund af menneskenes skovhugst og husdyrenes afgræsning.

Den løse jordbund, de barske vækstbetingelser og den sarte vegetation havde svært ved at klare den belastning, som landnammet medførte. Heraf fulgte en stadig større erosion, som har hærget vegetationen lige siden og gør det den dag i dag.

Vegetationen dækker nu 25 % af landets areal, og der er kun 1 % tilbage af de gamle skovområder.

Kvaliteten af vegetationen er også blevet betydelig ringere, både med henblik på græsning og fritidsaktiviteter. Ødelæggelsen af plantedække og jordbund er et af de alvorligste miljøproblemer på Island, til trods for at kampen for jordforbedring og opdyrkning har givet betragtelige resultater.

Island er stadig under dannelse. Fra landnamstiden er vulkanske udbrud forekommet gennemsnitligt 20 gange i hvert århundrede. Vulkansk aske har forårsaget omfattende ødelæggelser af vegetationen, og den er også skyld i, at jordbunden er forsvarsløs over for vandets og vindens nedbrydende kræfter.

For at forhindre, at ikke hele muldlaget skyller eller blæser af, etablerer man et stærkt og sammenhængende plantedække, der kan modstå vind- og vanderosion.

Vegetationen og jordbunden i de områder, der har været udsat for den hårdeste sandflugt og erosion, er meget sart og kan ikke tåle fårenes afgræsning. For at standse sandflugt og erosion i disse egne, har man forbudt fårenes græsning.

Strandmarehalm er et vigtigt element i befæstningen af jorden. Strandmarehalm sås sammen med kunstgødningen med flyvemaskine. Der sås også græsser og lupiner, som kan holde på jordlaget Landforbedrings-

Fra fåreindsamlingen ved Faxi.

centralens hovedformål er at finde ud af, hvilke planter der kan dyrkes. Det var et meget interessant besøg, der gav forståelse for de problemstillinger, der er med afblæsningen af øen.

Der er også planer om skovrejsning, men det er indtil nu ikke blevet noget særligt.

På Island siger man, at er man faret vild i en skov, skal man bare rejse sig op. Derefter kørte vi hjem til hotellet.

I Njals saga står et sted: Da de red hjem fra Tingsletten, kom der regn, og de blev meget våde, så de tændte langild.

Der kom regn den dag, og vi blev meget våde. Vi tændte ikke ild, men åbnede for radiatoren og fik varmen i hotellets varme kilde.

Den næste dag begyndte med besøg ved et eksplosionskrater, og så besøgte vi det gamle domkirkested Skálholt. Her fornemmede man stedets storhed, højt beliggende på en slette. Heldigvis var vejret fint, så vi kunne nyde landskabet. Kirken er fornyet flere gange, da jordskælv ødelægger bygningerne. Vi så både kirken og krypten med en 1200-tals sakrofor, og prøvede den hemmelige gang fra kirken ud i det fri.

Dagens store overraskelse var fåreindsamlingen. I sommermånederne går fårene frit på fjeldene, og først på efteråret drives de sammen i en folk. Dagen efter fordeles fårene, hver landmand har mærket sine får, og dagen derpå driver man sin fåreflok hjem.

Vi kom, da man næsten var færdig med sorteringen af fårene. Når man er færdig med arbejdet begynder man at synge. Der er drukket tæt undervejs, og hvad de synger forstår den udsendte ikke, men melodien var med sikkerhed den der bruges til »Mægtigste Kriste«!

Fåreindsamlingen fandt sted ved siden af vandfaldet Faxi, og her satte vi os og fik den medbragte frokostpakke. Hotellet havde sendt kaffe og te med, men der var også islandsk snaps, som rejselederne havde bragt sikkert med fra den toldfri butik.

Islands store turistseværdigheder er vandfaldet Guldfoos og de varme kilder der springer. Geysir springer ikke mere, men Strokur gør, og den viste sig fra sin bedste side, da vi var der.

Dagens sidste seværdighed var Tingsletten. Dette gamle magtcenter på Island, hvor Altinget holdt til indtil 1798. Her er det også muligt at se den revne, der strækker sig tværs over Island, som følge af at kontinentalpladerne glider fra hinanden.

På vejen hjem kikkede vi på et geotermisk kraftværk, og kom gennem et meget smukt bjerglandskab, hvor turistbusser normalt ikke lader sig lokke ud.

En af deltagerne fyldte 72 år. Ved middagen blev det markeret med fødselsdagssang og fyrværkeri i desserten. Et ungt par, havde valgt turen til deres bryllupsrejse, og pianisten spillede til deres ære brudevalsen, og de kvitterede med at danse brudevalsen endnu en gang.

På turen var også tre raske fyre. Tre fætre 14 år gamle og nykonfirmerede. De havde fået turen i konfirmationsgave af deres bedsteforældre.

Den tredje udflugtsdag førte os til Reykjanes. Et trist og goldt landskab. Ufrugtbar lava i uendelige mængder. Dagens tåge understregede det triste landskab. Men der er også overraskelser, for et sted måtte vi ud af bussen og se, hvordan jorden nærmest kogte.

Vi så et par små fiskebyer, og badede i Den blå Lagone. Det er en kunstig sø, der er opstået af spildevandet fra et geotermisk kraftværk. Ifølge turistforeningen skulle vandet være godt mod mange hudlidelser, og næsten hele selskabet var ud i det varme vand.

Dagen sluttede med besøg ved Bessastadir. Her har den norske og siden den danske lensmand boet. Fra 1944 har præsidenten haft sin officielle residens på stedet. De tre dages udflugter i det islandske landskab gav mange indtryk af landets forskellighed.

Fjerde dag førte os til hovedstaden Reykjavik. Her så vi de traditionelle seværdigheder, fik en menu på en god restaurant, og havde eftermiddagen til indkøb.

Dagen forløb dog lidt skævt, da der var problemer med hjemreisetidspunktet, men det blev klaret.

Til middagen på hotellet havde en af deltagerne skrevet en sang, der resumerede turen, og priste vores rejseleder Ørn Petersen for hans indsats.

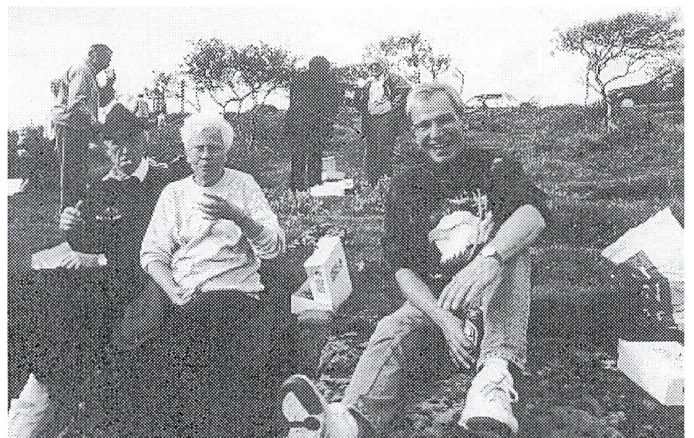
Et muntert indslag efter middagen sluttede festen, og man kunne trække sig tilbage.

Da afreisetidspunktet var skubbet nogle timer, fik man også den sidste dag på Island lejlighed til at nyde hotellets svømmepøl, og gøre eventuelle indkøb i de lokale forretninger, der sælger uldvarer til turister.

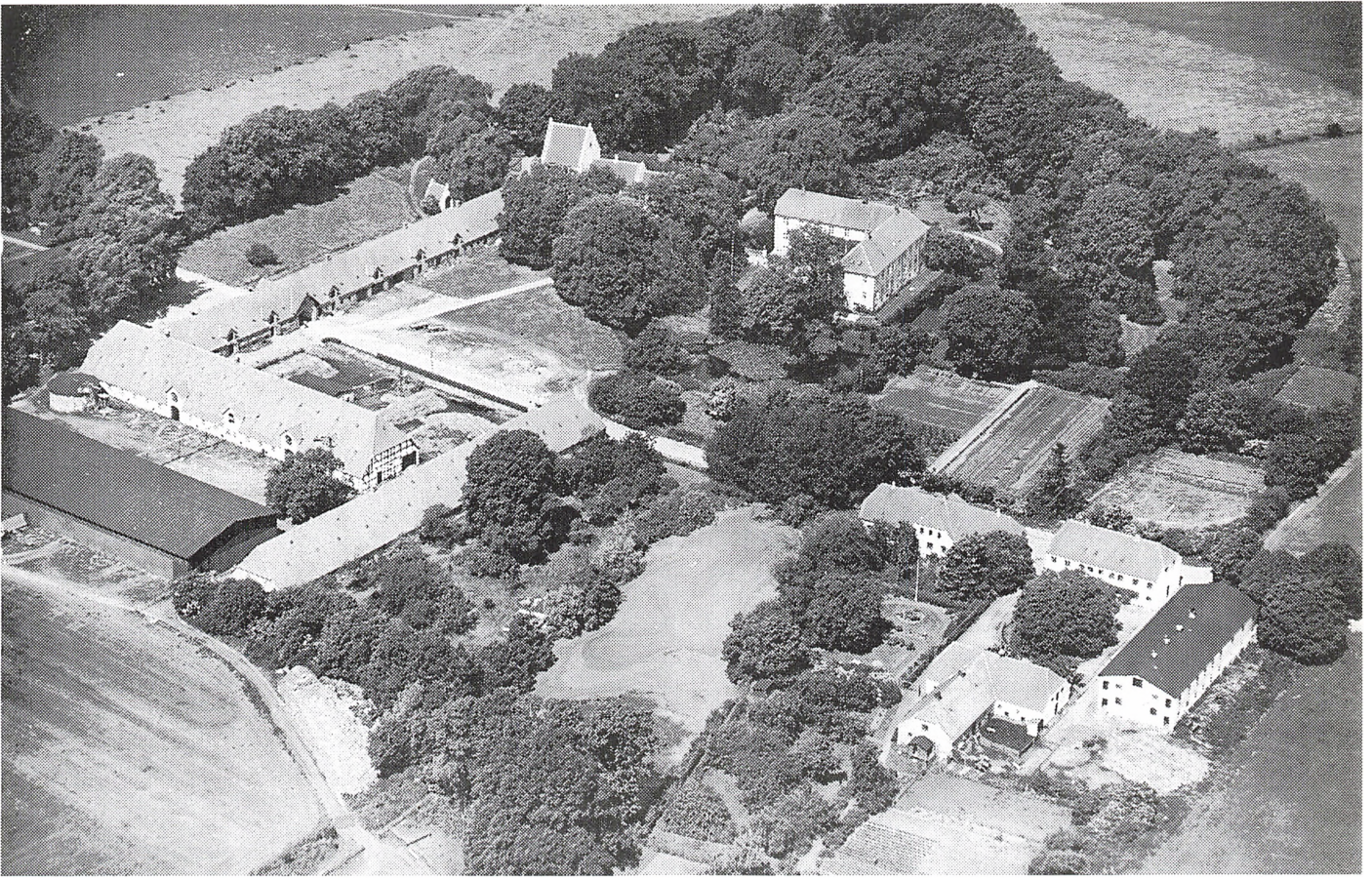
Bortset fra en afreisetidspunkt med efterfølgende forsinkelser, forløb turen godt. Vi fik set de steder, der var stillet i udsigt, og selvom vejret var præget af regn og tåge i halvdelen af tiden, så ødelagde det ikke stemningen.

Nu ser Slægtsgårdsforeningens rejseudvalg frem til en tur til Island i begyndelsen af juli 1997.

OGN.

Frokosten ved Faxi. Midt i billedet ses rejselederen Ørn Petersen.

Hellerup Avlsgård foto fra 1943. Gården drives i dag under godset Ravnholdt, og de fleste bygninger er fjernet. I tiden med polske landarbejdere lå polakkasernen bag træerne til højre i billedet. Den store bygning til venstre var kostalden, mens der i den lange længe med kvistene var hestestald og vognporte. De 100 køer stod i tøjr, som det ses øverst i billedet. Det var den dengang ret kendte "Hellerupstamme" i Rød dansk Malke race. Hellerup kirke var sognekirke, og på slottet boede dengang den gamle kammerherreinde fra Ravnholdt.

Underforvalteren

Årets gang på en større gård for et halvt hundrede år siden.

Frede Bruun, Gl. Dansbjerg ved Sæby i Vendsyssel har skrevet om et nu forsvundet miljø.

Den 1. november 1942 tiltrådte jeg som underforvalter på "Hellerup Avlsgård" en forpagtergård under godset "Ravnholdt". Jeg havde året før været på Skrøbelevgård på Langeland som arbejdende forvalter.

Hellerup var på ca. 800 tdr. land. Der var af arbejdsledere - foruden mig - en forvalter, en magasinforvalter og en ladefoged. Folkeholdet 12 - 14 karle, elever. 7 - 8 faste husmænd, foruden løse folk.

Der var 16 spand heste, en Deutz traktor med generator og et lokomobil til tærskværket.

I hestestalden var der en staldkarl. I kostalden var en fodermester, to røgttere, en kalverøgter, en svinerøgter og nogle malkekoner.

Forpagteren var løjtnant, landbrugskandidat N. L. Pedersen, en ret kolerisk herre, som jeg fik et meget godt forhold til, da vi i løbet af nogle måneder lærte hinanden at kende. Det blev absolut til gensidig respekt, men det slog gnister først. Jeg fik så megen ros det sidste halve år, så det rigeligt opvejede de gange, han i det første halve

år generede mig. For genere folk det kunne forpagter Pedersen, og særlig hans arbejdsledere, hvis han fik et horn i siden på dem. Hellerup og forholdene der, var nok som de var på de fleste herregårde dengang - ikke bedre i hvert fald.

Kosten var mest kartofler, skummetmælk, grød og bart brød med lidt pålæg. Kosten var, hvad man idag ville kalde "fedtfattig". Der var to spisestuer. En hvor jeg sad for bordenden, der var foruden mig, ladefogeden, magasinforvalteren, kørekarl, staldkarl, elever og et par mere. I den anden spiste karlene, og der var trængsel ved bordet. Der var nogle rødder imellem, så det var så som så med de gode manerer. Forvalteren spiste oppe hos forpagteren. Arbejdstiden var ti timer foruden morgenarbejdet. Dagen begyndte kl. 6, hvor jeg gik rundt på kamrene og kaldte op. Strigling af heste til kl. 6.30, hvor jeg skulle tilse striglingen. Spisning til knap 7.00. Da begyndte det egentlige program. Forvalteren kom og satte folkene i arbejde. Først hestefolkene, senere redskabskarlene og husmændene. Hver gang folkene

skulle ud eller ind, blev der hamret på et plovskær med en svensknøgle. Det gav genlyd over hele godset, og det var min bestilling som underforvalter at ringe ind og ud. Plovskæret var af mangel på klokke, som vi havde på andre gårde, hvor jeg var. Svensknøglen var mit vigtigste håndredskab, den skulle altid være i baglommen - så var man garderet. Dertil en solid lommekniv.

Efter at roerne i november var kørt sammen, gik vinteren med tærskning og gødningskørsel, savning af brænde m.m. Ved tærskning var der tre karle i gulvet, en-to mand på tærskværket til ilægning, to ved sækkene og ligeledes ved halmen.

Når vi kørte gødning om vinteren på frost, var det mest i "batteri" på marken, så var mit arbejde at være i marken og stå for aflæsning, efterhånden som vognene kom, og få dem sendt hjem igen. En vinterdag med sne og slud på åben mark i fire - fem timer, var en kold bestilling, men herregårdskarlene var et hårdført folkefærd, af dem lærte jeg, ikke at have ondt af mig selv. Det havde de ikke. Deres kommentar var, når det var værst, "fanden til vejr", og det blev sagt med et stort grin.

Der var mange særprægede typer imellem. Jeg husker én, der fik et dårligt ben eller fod, han kunne ikke have fodtøj på, men klarede det med en sækstrimmel viklet om foden, "viklers" som han sagde.

De fleste var rare mennesker, gode mod deres heste og mod dyr i det hele taget, men det frie liv tiltalte dem, som en sagde "Jeg kan hurtigt komme herfra, for jeg har hverken skab eller klaver!"

De var i besiddelse af en fantastisk humor, det var den de klarede sig på. Der var enkelte polakker imellem, de havde et andet temperament. De var dygtige, havde godt håndslag, men var også hurtige på næverne. De gik ikke af vejen for et rask slagsmål, hvis lejlighed var der.

Af faste folk husker jeg især Laurits, han lod sig ikke køre rundt med, han var festlig. Laurits var fra Randerskanten. Hans kone hed Kirstine. Han boede sidst som pensionist i en lejlighed i en længe ud for kirken og slottet. Jeg gætter på, for lang og tro tjeneste. Han havde været på godset et halvt århundrede.

Jeg besøgte dem nogle gange, sidst i 1983-1984. I 1986, da jeg lagde vejen om Hellerup, var det hele væk. Staldlængen med lejligheden var jævnet med jorden og Laurits på plejehjem.

Arbejdsledernes værelser var almindelig pæne med bord, stol, seng og - som det bedste - kakkelovn. Forvalterens værelse var lidt pænere, karlernes en hel del ringere og uden kakkelovn. Kun ét opvarmet rum, og det var ikke hyggeligt. Toiletforholdene var simple. Det første halve år med rækker af beskidte huller i nogle skure ved møddingen. Senere blev der lavet træk og slip i kælderen under værelserne.

Jeg var glad for, at jeg kendte teknikken med "at gå ned i knæene" bag et eller andet hegn.

I 1943 kom foråret i marts og dermed markarbejdet. Opharvningen og såningen foregik med heste, en traktor var ikke meget i det spil. Vi såede med to fire meters såmaskiner med fire heste for hver. Hver maskine var bemandet med tre mand. En kusk, der stod på maskinen, en til at styre maskinen og en til at gå bagefter - han havde et reb at holde i. Jeg kørte med en ny Nordsten med sæde. Forkarlen havde en ældre fast forhjulsstyret maskiner, som han var et geni til at køre.

Med foråret skete der altid noget med mandskabet. Nogle fik udlængsel og forsvandt, andre lagde vejen om

og blev antaget. Så det var et stort antal mennesker, der året igennem passerede igennem på Hellerup.

På grund af forskellige gnidninger vinteren og foråret igennem, ønskede jeg at bryde op til maj. Jeg søgte en del uden resultat og var uden plads henimod 1. maj. Det må være kommet forpagteren for øre, han kom en aften og tilbød mig at blive, mod at jeg fik en klækkelig lønforhøjelse. Glad var jeg, og efter den tid smilede vi altid venligt til hinanden.

Høhøsten var et kapitel for sig. Høet blev slået med flere hesteslåmaskiner, derefter kørte en høvender rundt flere dage og vendte det. Omtrent tjentligt til stakning blev det stakket i småstakke, stod et par dage og blev så stakket om i store stakke.

Vi var 15 - 20 mand, der stakkede, og vi var nogle stykker, der skulle prøve hinandens evner. Vi var to, der helst skulle være i spidsen og var det også, hårdt trængt af en daglejer med et fantastisk håndslag. Jeg husker ham stadig fra dengang.

Til hjælp med indkørselen af høet, havde forpagteren købt en transportør, noget helt nyt dengang. Den blev sat til en lem til kostaldsloftet, der var som en lade til en mindre gård, og så kom der hø op, så de arme mennesker på loftet næsten blev begravet. Jeg var en af dem, og stred for livet. Andre tog det mere afslappet og tempoet på vognen blev sat ned. Det var den dag, jeg blev kaldt ned fra arbejdet i høet, for at spænde for - som det hed - for baronen på Hindemae. Han var på besøg hos forpagteren, og var kørende i jagtvognen med to sorte oldenborgere for. Det var køretøj. Man skulle helst se nogenlunde afslappet ud i den situation. Slipset skulle rettes og børstes for høstøv, og hatten klar til afhatning.

Roehakningen kom ind imellem høhøsten, først radrensning flere gange. Vi kørte med fire radrensere i mange dage, et rart arbejde, når man forstod at stille radrenseren ind, så den ikke trak sidelæns. Den fidus havde jeg lært hos Holst på Vennelyst. Det kunne han, og han lærte mig om radrensning. Roerne blev hakket på akkord, og roekarlene, som de kaldtes, var rene jonglører med et roejern, der kunne jeg ikke være med. Jeg har altid kunnet hakke til husbehov, heller ikke mere.

Høsten begyndte midt i juli med hundegræsset, Sidst i juli byg og rug, senere hvede, ærter og sennep. I løbet af sommeren kom jeg til at køre traktor. I høsten høstede jeg hvede med traktor og traktorbinder i flere dage sammen men Hansen. Desuden gik der tre hestebindere hver dag, hvor min kollega Knudsen havde opsynet.

Opstillingen af neg - sætte sammen - gik de fleste dage med og vi var nok 20 - 25 mand på de store dage. Min bestilling var, at sætte for, sætte de første neg, så linien blev holdt på rækkerne af neg.

Det var sådan en dag med mange fremmede høstarbejdere, der var optræk til mytteri. Det var et spørgsmål om fyraften. Flere ville gå fem minutter i seks, fordi vi var langt fra gården.

Forvalter Kvist var nervøs og bad mig overtage hvervet og råbe "fyraften", når klokken var seks, men jeg sagde, at han bare skulle tage det roligt, jeg skulle nok sige til når klokken slog. Alt forløb planmæssigt, en af de værste smilede til mig, da jeg gik forbi ham ud af marken.

En kontant optræden klarede næsten altid en kritisk situation. Det respekterede de fleste, men Kvists usikkerhed kunne let have skaffet ham et par over nakken. Hjemkørselen var et stort kapitel. Den største hjem-

kørselsdag kørte vi med 18 spand heste. Det var et stort opbud af heste og vogne, og der blev læsset af flere steder. Den dag var jeg i laden, husker jeg.

En del blev tærsket fra marken, bl.a. sennepen. Ved den lejlighed var mit arbejde at passe traktoren med fyring af træ. Gasgeneratorens pasning var meget vigtig med fornyelse af filtre og andet. Hvis ikke alt var i orden, var der startvanskeligheder og hvis traktoren alligevel kom igang, var der ingen trækraft.

Mit kendskab til gasgeneratorer havde jeg fra Skrøbelevgård, og det kom mig tilgode, da man pludselig manglede en mand til traktorens pasning. Det gav mig mange gode dage. Mit held var, at hverken forpagteren eller forvalter Kvist havde gnost af forstand på maskineriet, jeg var med andre ord - uden for al kontrol. Bare traktoren arbejdede. Det var en rar situation.

Forpagteren havde kun forstand på heste. Det havde han til gengæld fuldt ud. Kvist havde, som forpagteren tit sagde til ham, kun forstand på at "se klog ud".

Magasinforvalter Oscar Hansen og jeg opførte en lille enakter, hvor han var forpagteren og jeg forvalteren. Den gav vi til bedste for pigerne og vores kollegaer om aftenen.

Sidst i september blev der konstateret mund- og klov-syge på Hellerup, som et ret isoleret tilfælde. Vi kom i karantæne i fire uger. Ingen måtte forlade gården. Det vil sige røgterne der boede i huse udenfor gårdens enmærker var uden kontrol. Mælk skulle omsættes på stedet, så vi drak fløde i den tid det varede, man kærnedede en del af fløden til smør. I den tid var kosten ikke fedtfattig. Jeg kendte min tilkommende hustru på den tid, men var selvfølgelig afskåret fra besøg.

Det var på Hellerup, som andre steder tradition for wienerbrød om aftenen. Det klarede man ved den aftale med bageren fra Herrested om at møde på aftalt klokkeslæt ved adgang forbudt skiltet nærmest Herrested.

Ham der modtog bestilling og stod for afhentningen, fik gratis wienerbrød. Det fungerede til alles tilfredshed - også bagerens.

Roeoptagningen begyndte midt i oktober, og det var som andet arbejde håndkraft. Et utroligt slid i regnfulde dage, hvor beklædningen i de fleste tilfælde ikke svarede til vejrliget. Når jeg ser hele sceneriet for mig, undres jeg over at have oplevet det. Forandringen er ufattelig på 55 år.

Sidst i september fik jeg med forpagter Pedersens bistan plads på Langkilddegård ved Stenstrup. Han bakkede mig fuldstændig op. Først havde jeg søgt plads på Kejrup ved Kerteminde, og cyklede op og talte med ejeren. Da jeg hen på eftermiddagen vendte tilbage, blev jeg af et af børnene kaldt op til "far". "Hvordan gik det Bruun? Hvad mener De om manden på Kejrup?"

Jeg svarede, at det var ikke noget for mig.

Så blev det Langkilde.

Første november 1943 cyklede jeg til Sydfyn. Det var nok den kønneste beliggende gård, jeg har været på. Skov, marker, levende hegn og masser af vildt. En skønhed uden lige.

Frede Bruun.

Slægtsgårdsrejsen til Island 1997

Nu foreligger programmet til næste års slægtsgårdsrejse til Island.

Det bliver i dagene fra 4. juli til 11. juli. Turen bliver af længere varighed end i 1996, og samtidig er det højsæson, så derfor bliver prisen højere, nemlig kr. 9.300.

I dette beløb er betalt for fly tur/retur, transport og udflugter med guide. Hotel med morgenmad, 3 frokoster og samtlige middage. Tillæg for enkeltværelse kr. 2.000. Børn under 12 år 1/2 pris. Vi skal bo på Grand Hotel, Reykjavik - et meget eksklusivt hotel.

Dagsprogrammet foreligger, og kan rekvireres ved henvendelse til Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse. Tlf/fax 53 58 40 16 eller tlf. 53 58 41 06. I korte træk kan programmet skitseres således:

1. *udflugtsdag*: Egnen omkring Hekla, hvor vi bl.a. ser den udgravede gård "Stong", som blev begravet ved Heklas udbrud i 1104. Der bliver et gårdbesøg og kik på mejeriet i Selfos.

2. *udflugtsdag*: Besøg på Tingsletten, kører derefter til Reykholt, hvor Snorri Sturlusson boede og dagen slutter med besøg i Hvalfjord.

3. *udflugtsdag*: Rundtur i Reykjavik, hvor vi ser de steder man bør se, når man alligevel er der.

Eftermiddagen byder på tur til Havnefjord og slutter med badning i Den blå Lagune.

4. *udflugtsdag*: er til fri disposition, så man kan gøre sine indkøb og se mere på hovedstaden. Men samme dag tilbydes en tur til Vestmannaøerne, som ikke er medregnet i turens pris. (Afhængig af antallet kan det blive op mod 800 kr.pr. person for denne ekstratur).

5. *udflugtsdag*: Heldagstur langs Islands sydkyst med besøg ved vandfald, museet ved Skogar, klipperne ved Vik og Dyrholaey.

6. *udflugtsdag*: heldagstur til Kerid, Gullfoss, Geysir og det gamle bispesæde ved Skalholt.

OGN.

Velkommen til nye medlemmer:

Gårdejere
Bente og Erik Møller
»Gatten Nørregaard«
Gatten Skovvej 3, Gatten
9670 Løgstør

Gårdejere
Anita og Erling Hansen
»Lundsgaard«
Gåbensevej 241
Bruntofte
4800 Nykøbing F

Tycho Winther Hjort
Mylius Erichsens Alle 20
2900 Hellerup

Inga og Kaj Brandt
Menstrupvej 10, Menstrup
4700 Næstved

Henning Christensen
Bøttrupvej 29
8723 Løsning

Eske Høj Laursen
Kragkærvej 24, Faarup
8544 Mørke

Ulrich Alster Klug
Smedetoften 32, 2. tv.
2400 København NV

Fhv. gårdejer
Axel Axelsen
Gatten Skovvej 3, Gatten
9670 Løgstør

Peter Vestergård
Balgårdsvej 13
Gassum
8981 Spenstrup

Returadresse: Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte

Stubbekøbing Kirke

Bagsiden prydes af Ellen Valentins tegning af Stubbekøbing kirke, og her begynder årsmødeudflugten den 25. maj 1997.

Den oprindelig kirke i Stubbekøbing var formentlig opført i sidste halvdel af 1100-tallet, Det menes at en brand hærgede kirken omkring 1250, hvorefter et nyt kor blev opført. I de følgende par hundrede år blev kirken udvidet flere gange, og kirkens nyværende udseende skyldes en gennemgribende restaurering ved arkitekt H. B. Storck i årene 1881-1882. Kirken var dengang så forfalden at man overvejede at rive den ned, men man besluttede at gennemføre en istandsættelse, der i overensstemmelse med tidens skik blev ret hårdhændet

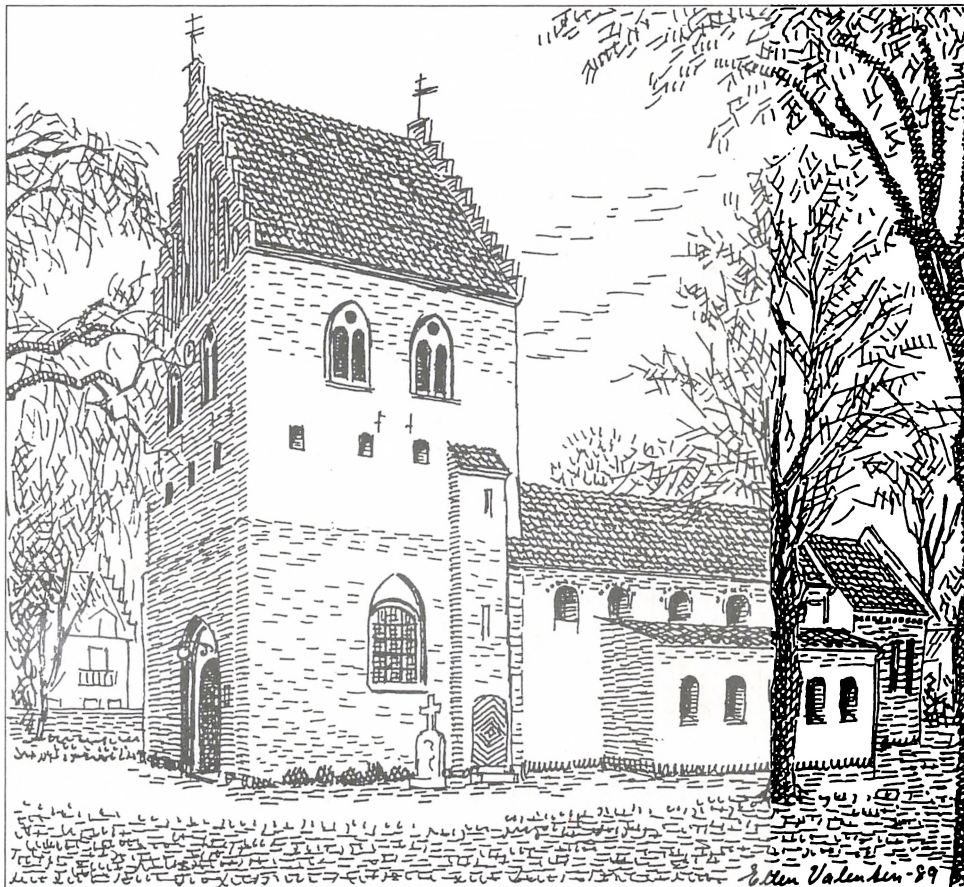
Det romanske skib rekonstrueredes på de oprindelige fundamenter. De middelalderlige dele af kirken skalmurede, vinduerne rekonstrueredes eller fornyedes.

Af kirkens oprindelige kalkmalerier fra 1250-1300 forsvandt en del ved restaureringen, en del blev overkalket og andre stærkt restaureret af konservator Jacob Kornerup.

Altertavlen fra 1618 er et højrenæssancearbejde med lavt, tredelt storstykke med fire søjler. Topstykket er delt i to dele, udskårne engle, løvehoveder og spir pryder tavlen. der i felterne har samtidige, malede indskrifter, det danske og det Mecklenborgske våben samt Christian den Fjerdes og hans moder dronning Sophies valgsprog.

Enkedronningen residerede på Nykøbing Slot, og indtægten af krongodset på Falster var hendes "aldersrente". Derfor denne forbindelse mellem kirken og kongehuset.

Et stort korbuekrucifiks fra 1520 dominerer kirkerummet.

Prædikestolen er et bruskbarokarbejde fra omkring 1640 af den lokale billedskærer Jørgen Ringnis. I de fem niceformede arkader står figurerne af Kristus og de fire evangelister. Evangelisternes kendetegn ses i hjørnerne nicher. Det er Mattæus engel, Marcus løve, Lucas okse og Johannes ørn. Man kan huske de fire symboler på denne måde: Jesus blev født som et menneske (englen), levede som en løve, blev ofret som en okse og fór til himmels som en ørn.

Når man alligevel er i Stubbekøbing skal man kikke på rådhuset, hvorpå der læses: "Lad dem regere, som forstå det!"

Glædelig Jul

Redaktionen ønsker alle læsere af Slægtsgårdsbladet glædelig jul og godt nytår. Tak for ideer, artikler og hyggelige samtaler i årets løb, både i telefonen og ved foreningens arrangementer lokalt og på landsplan.

OGN.